

A szleng

„A szleng azon jelenségek egyike, melyeket mindenki felismer, de senki nem tud meghatározni”

Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, melyet főleg az alvilág használ (a szleng mint **tolvajnyelv**). Vannak, akik szerint a szleng a barátok közti nagyon fesztelen, bizalmas nyelvhasználat. Vannak, akik a szlenget az **ifjúsági nyelvvel** azonosítják. Vannak, akik a szlengben a „nép költészetét” látják, és vannak, akik számára a szlengszavak kreatív beszélők rövidéletű, változékony produktumai

A szleng fogalma

A **szleng** olyan **csoportnyelv** (szociolektus), mely kis létszámú, sok időt együtt töltő, azonos foglalkozású vagy érdeklődési körű csoportokban születik, és fontos társas szerepet tölt be ezekben a közösségekben: erősíti az összetartozás érzését, és elkülöníti az adott közösséget a többitől. A szleng elsősorban nem szókincs, hanem egyfajta nyelvi viselkedés, a nagyobb közösségeken belül létrejövő **kiscsoportok** (koalíciók) összetartozását jelző **beszédmód**. A szleng egyrészt szó- és kifejezőkészlet, másrészt pedig egy sajátos nyelvhasználati-stilisztikai forma (beszédmód). Legfontosabb tulajdonsága, hogy élőszóban terjed, elkülönül mind a *köznyelvtől*, mind a *szaknyelvtől*.

Létrejöttének talán legfontosabb feltétele egy olyan közösség, amelynek tagjai intenzív érzelmi és beszédkapcsolatban állnak egymással. A szleng létezése ezekben a kiscsoportokban nyer értelmet: egyrészt nyelvi eszközei révén megkülönbözteti a csoporthoz tartozókat a csoportba nem tartozóktól, másrészt pedig a kiscsoport és annak tagjai számára **egyféle verbális lázadást jelent az őket körül vevő hierarchia ellen**. A többségi csoport nyelvével összevetve a szleng szókincsé általában lenéző, **lekicsinylő stílusárnyalatot** hordoz, ami abból következik, hogy a szlengben beszélő a megnevezett dolgokat, jelenségeket, cselekvéseket erős kritikával (elsősorban negatívan) szemléli, és ezt — leggyakrabban tréfás, humoros vagy éppenséggel durva, sértő formában — ki is fejezi. Ebből a szembeállító attitűdből következik, hogy a szleng és használója gyakran *normaszegő*.

A szleng és a köznyelv szembenállása

Egyrészt megsérti a többségi nyelvváltozat, nyelvhasználat normáit:

- szándékosan használ úgynevezett „nyelvhelyességi hiba”-ként elkönyvelt formákat,
- „hibás” szavakat, szokatlan alakulatokat hoz létre

másrészt pedig a többségi csoport viselkedési, világnézeti normáit, szokásait szegi meg:

- tabufogalmakat használ,
- nevén nevezi a dolgokat,
- profanizálja a fennköltet,
- a szókincs bővítése céljából szívesen fordul olyan társadalmi csoportok (a társadalom peremén élők, lecsúszottak, bűnözők) nyelvéhez, amelyeket a többségi társadalom megvet, amelyekkel az nem kíván (szoros) kapcsolatot fenntartani.

A szleng kifejezések

Egy adott szlengkifejezés jellemzője, hogy párhuzamosan létezik egy másik, általánosabb kifejezéssel, amely ugyanarra utal. Egy kifejezés akkor veszíti el szleng jellegét, amikor kiszorítja elfogadott szinonimáját, vagy amint olyan jelentést vesz fel, melyet másképp nem lehet kifejezni. Ezért a szleng kifejezések dinamikusan változnak, talán a legdinamikusabban az összes nyelvi változó közül.

Néhány példa:

Az elmarasztalást, elítélést, negatív értékítéletet pedig leggyakrabban így fejezik ki: *pocsék, ócska, fing, szar, szahar, tökszar, töxar, szarügy, gáz, irtógáz, oltári gáz, tökgáz, ótvar, nem jön be, nem vállalja, készen van, teljesen készen van, unkúl, unrulez, rohadt, a szar.huról lett letöltve*. Mondatba foglalva: Az idei nyár *irtógáz*. Csöpög a víz, mállik a vakolat, az egész ház a *szar.hu-ról lett letöltve*. *Töxar* lett a Zoli új *websajtja*. Ez a hapi *teljesen készen van*, semmi *buliba nem van benne*.

A szellemes, a kreatív ötletek analógiás módon egyre több nyelvi megoldást szülnek:

Kevés vagy, mint

*árvaházban a szülői értekezlet.
Balaton-szeletben a hullámmás.
dobostortában a ritmusérzék.
hóemberben a vérkeringés.
lakatlan szigeten a tömegverekedés.*

Nehogy má'

*az állomás fűtyüljön a vonatnak!
a banán hámozza a majmot!
a befőtt tegye el a nagymamát!
a csik húzza a repülőt!
a fagy visszanyaljon!
a fark csóválja a kutyát!
a légy fújja a chemotoxot!*

Gyakran a szleng kifejezések bekerülnek az írott, szabályozott nyelvhasználatba is:

„Az őr búsan *elbattyogott*, hát látja, hogy valaki a holttest körül *kapirgál*: Antigoné volt az, aki újra visszaásta, vagyis inkább csak *behányta* a tetemet. [...] Werther egyre jobban *belezúg* Lottéba: bolyong a mezőn, de csak egy *szakadt külsejű* emberrel találkozik. [...] Candide *Olaszban összejött* egy nővel, de *bepalitzák*.”

A szóróvidítés úgy jön létre, hogy a beszélők, egy gyakran használt hosszabb kifejezést megrövidítenek: pl. *bagzik* 'dohányzik', *vadi új* 'vadonat új', *kösz* 'köszönöm', *prof* 'professzor', *Villany leó!* 'Villanyt leoltani!', *szitu* 'szituáció', *teszi* 'testnevelés'.

A labdarúgás szlengje

A labdarúgás szlengje a nagycsoport-szlengek közé tartozik, amelyek olyan kiscsoportok, beszélőközösségek szlengjéből származnak, amelyek valamiben azonosak, és azonosságuk miatt egymással lazább vagy szorosabb kapcsolatba kerülhetnek oly módon, hogy tagjaik között átfedés vagy érintkezés alakul ki. (pl. *játékos*, *edző*, *szurkoló*, *kommentátor*...) Az egyes beszélők közvetítik a kiscsoportok szlengjét a másik beszélőközösségbe, és ezáltal egyféle kiegyenlítő szerepet játszanak. A labdarúgás szlengje a nagycsoport-szlengeken belül is **a szakszlengek** közé sorolható, mivel a kiscsoportok érintkezése a közös szakmából fakadó szókincsen alapul. Tehát a labdarúgás szlengje nem korlátozódik szigorúan egy adott csoportra, területre, de az, természetesen vitathatatlan, hogy mindig egy adott csoportban születik meg, és onnan terjed tovább.

1. Külső szóalkotás

A kifejezések egy része idegen nyelvből került a magyarba.

Angol idegen szavak például a: *becc* 'védő' < ang. *back* 'védő'; *taccs* 'bedobás' < ang. *touch* 'érintés'; *ofszájd* 'les' < ang. *offside* 'les'; *falt* 'szabálytalanság' < ang. *fault* 'hiba, vétség'; *tréner* 'edző' < ang. *trainer* 'edző'.

Német idegen szavak *spíler* 'játékos' < ném. *Spieler* 'játékos' *luftot rúg* 'levegőbe/lyukat rúg' < ném. *Luft* 'levegő'; *ziccer* 'biztos gólhelyzet' < ném. *Sicher* 'biztos'.

2. Névátvitellel történő szóalkotás. (Metaforikus megnevezések.)

agy 'irányító-középpályás'; *besárgul* 'sárgalapos figyelmeztetésben részesül'; *csuka* 'futballcipő'; *feketerigó* 'játékvezető'; *kifli* 'a levegőben a labda kifli formát ír le'; *kötény* 'csel, melyben az ellenfél lábai között továbbítják a labdát'; *tűzijáték* 'sorozatos kapuralövés'; *bomba* 'erős lövés'; *bombáz* 'erősen lő'; *ütközet* 'mérkőzés'; *mágus* 'edző'; *trükk* 'csel'; *idegenlégiós* 'külföldi játékos'

3. Érintkezési névátvitel. (Metonimikus névadás)

Kevésbé produktív, mint a hasonlósági névátvitel, de azért néhány szleng szóban felismerhető: *bőr* 'labda'; *fű* 'játéktér'; *vas* 'kapufa'; *körömpassz* 'cipő orrával végrehajtott átadás' *tizenegyes* 'büntetőrúgás' (a kaputól tizenegy méterre végzik el).

4. Szóösszetétel.

Igen gyakori belső szóalkotási mód a labdarúgás szlengjében. Számos példát találni rá: *hálóőr* 'kapus'; *ketrecőr* 'kapus'; *mesterhármás* 'egy játékos által szerzett három gól egy mérkőzésen'; *műmájer* 'játékos, aki megjátsza magát'; *oldalspori* 'asszisztens'; *partjelző* 'asszisztens'; *taccsbíró* 'asszisztens';

5. Szóképzés

pengés 'technikás', *besárgul* 'sárgalapot kap', *ikszel* 'döntetlent játszik'; *kezel* 'labdát szabályosan átvesz'. *centerez* 'labdát középre bead'; *esernyőz* 'esernyőcselt csinál'; *lepkéz (ik)*, *potyáz (ik)* 'elkerülhető gólt kap a kapus'.

6. Igekötéők szabálytalan használata

elfektet 'úgy cselez, hogy ellenfele elesik'; *elkaszál* 'az ellenfél mindkét lábát úgy megrúgja, hogy az elesik'; *felfűz* 'köténycselt csinál'; *felvág* 'durván elgáncsol'; *kilép* 'elmozdul a védők vonalából a kapu felé'; *meghúz* 'felgyorsít'; *megküld* 'erősen meglövi a labdát'.

7. Szójárások

A legtöbb szójárás a *cselezés* témakörében született: *bevarrja a lábát* 'köténycselt csinál'; *hintába ültet* 'kicselez'; *keni a pitét* 'cselez'; *satyit ad* 'köténycselt csinál';

A szójárások többségében a *labda* szó szerepel: *eldugja a labdát* 'a csapat lassítja a játékot oldalátadásokkal, időhúzó cselezésekkel'; *eltöri a labdát* 'rosszul találja el a labdát';

A humor és szellemesség túlsúlyát a következők bizonyítják a leginkább: *harmadik féldő* 'mérkőzések utáni összefüvetel'; *levelező tanfolyamon van* 'ritkán jár edzésre';

Az expresszivitás uralmát az alábbi kifejezésekben érzékelhetjük: *felszántja a pályát* 'sokat fut, a játéktér minden részén felbukkan'; *menetet rúg rá* 'úgy találja el a labdát, hogy az saját tengelye körül forog'; *rejtekhelyen van* 'szándékosan úgy helyezkedik, hogy ne kapjon labdát'; *olvassa a játékot* 'labdát szerez'.

8. Szinonímák

A labda szóra használják a legtöbb szleng szót: *pettyes*, *laszti*, *bogyesz*, *zsuga*, *bőr*, *gömb*, *bogyó*, *foci*, *golyó*, *papírbogyó*, *pite*. Ezen kívüli sok helyettesítő kifejezése van a játéktérre vonatkozó kifejezés: *műhely*, *szentély*, *pálya*, *grund*, *gyep*, *fű*, *színpad*.